

UDC 930.85 (4—12)

YU ISSN 0350—7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y.
INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XX



BELGRADE
1989



BALCANICA XX, Beograd 1989, 9—453.

Вања СТАНИШИЋ
Балканолошки институт САНУ
Београд

БАЛКАНОСЛОВЕНСКИ ИЛИ БУГАРСКИ

(*Балканистика* 1, Софија 1986)

Часопис *Балканистика*, издање Балканолошког института у Софији, у броју 1 за 1986. годину, поред многих веома интересантних радова из историје и културе балканских народа доноси и текст Максима Младенова „Балканословенски и/или бугарски?“ који, међутим, скреће пажњу на себе непримереним односом према неким етнолингвистичким појмовима.

Текст започиње тврдњом да су методолошка лутања у балканској лингвистици престала с појавом структурно-типолошког приступа којим је утврђено да Балкански језички савез (БЈС) чине четири језика: албански, бугарски, румунски и грчки. С тим у вези, аутор прелази на критику „неких терминолошких иновација“ које проистичу из мешања два типа односа: међу језицима који су чланови БЈС и језицима јужнословенске групе, а управо односа између бугарског и српскохрватског. Питање односа између ова два језика, по његовим речима, „не би требало да улази у балканолошку проблематику пошто се тиче односа међу генетски сродним језицима“ аутор се само кратко осврнуо (на статус македонског језика пишући у стилу бугарске науке његово име под наводницима). Затим је изложена ситуација у призренско-тимочким говорима, уз осуду „неоправдане тежње“ И. Поповића да у њима оцрта два типа иновација: а) балканизме (особености несловенског порекла) и б) бугаризме (словенске елементе бугарског порекла), зато што су, по његовом мишљењу, *балканизми* такође *бугаризми* „јер се ту ради о свим оним структурним цртама које одређују самостално место бугарског језика међу осталим словенским језицима“. Ипак је на крају излагања о овим говорима по-

менуто да се не може одрећи да у њима постоје и многе црте које сведоче о њиховој старој вези са српскохрватским језиком и илустровано мишљењем Б. Цонева да су они „од памтивека били на граници Бугарске и Србије и непрестано изложени утицају и са истока и са запада“.

Међутим, аутор у даљем тексту потпуно пренебрегава овај закључак, уколико ми нисмо преценили значај који му он придаје, и обрушава се на појаву и употребу термина *балканословенски* у радовима савремених научника (Х. Бирнбаума, Р. Александер, Г. А. Цихуна и других), којим се, како каже, ради уклапања у савремена политичка збивања избегава право име ове дијалекатске области. Аутор супротставља овим научницима стару Селџишевљеву тврдњу својевремено изнету у полемици са А. Белићем, да су „словенске групе у Македонији, јужном Поморављу, Мизији и Тракији *једнако реаговале* на инојезичке утицаје, *једнако се користиле* инојезичким елементима, *једнако мењале* свој традиционални језички фонд“, што све јасно демонстрира јединство језичког система и језичких тенденција словенског становништва тих области „одавно познатог под именом Бугара“. Али шта ћемо са српским фонетским цртама у јужном Поморављу које је набројао и преко којих је прешао М. Младенов? Навешћемо једну другу реченицу А. М. Селџишева у којој се каже ово: „Као резултат узајамних веза становништва Доњег Полога [које он зове бугарским — прим. В. С.] са становништвом Призренског краја, Косова поља и јужне Мораве, а такође и услед веза са оним српским групама које су се населиле у Д. Пологу, у говорима последњег појавиле су се следеће црте: један полугласник, $\text{Ж} > \text{у}$ у корену речи (куќа), $\text{л} > \text{у}$ (јабука, вук), наставак —е у номинативу множ. имен. на —а (жене), наставак —мо у 1 л. множ.“, и да не набрајамо даље (*Полог и его болгарское население*, Софија 1929, 404). Разлог за ову недоследност, сложићемо се с критикованим речима Г. А. Цихуна, лежи управо у „неоснованом мешању ареалних творевина различитог порекла [тј. балканизама и бугаризама — прим. В. С.] што је карактерисало старију традицију“.

Но важнија је чињеница да термин *балканословенски* није нужан тек ради призренско-тимочких говора него зато што српскохрватски на много ширем простору својих говора улази у састав БЈС. А стање у тим другим говорима уопште не показује да су „једнако реаговали“ на инојезичке утицаје, „као део бугарског дијалекатског континуума“, а ипак јесу балкански. То су косовско-ресавски и зетско-новопазарски говори, типични староштокавски говори српскохрватског језика који се простиру од Вршца и Београда до Јадранског мора, о чијим је балканским особинама иначе већ доста писано. На пример акузатив је у њима општи зависни падеж, не праве разлику између правца и места, често удвајају заменички објекат, али

зато чувају генитив и датив. Ово последње нема везе с бугарским језиком, али има с румунским и албанским са којима се ови говори граниче на северу и југу, и у којима су генитив и датив такође морфолошка опозиција номинативу и акузативу.

Уопште говорећи, свођење расправе само на албански, румунски, грчки и бугарски дијалекатски континуум (од Корче и Берата до Ниша и Зајечара), сасвим је анахроно после Шалерове поделе на балканске језике и језике Балкана, и поделе балканизама на примарне и секундарне, чиме је српскохрватски коначно ушао (не само својим балканизованим дијалектима) у сферу интересовања балканске лингвистике. Због свега тога је тешко да се неко може осетити прозваним због оптужбе да се употребом термина *балканословенски* „оснажује стара тенденција против бугарског језика којом је он прво лишен свога старог периода (употребом назива *старословенски* уместо *старобугарски*), а сада и народносног имена бугарског дијалекатског континуума“. Заиста, ко је крив што се средњовековни књижевни језик православних Словена (и делимично Чеха и Хрвата) због једне фонетске црте (шт, жд) именује бугарским, а савремени јужнословенски језици и дијалекти средњег Балкана проглашавају такође бугарским због својих морфосинтаксичких особина, а да при том ниједну од тих црта (балканизама) није имао старословенски језик (сем грађења бројева од 11 до 19 које је продрло у румунски и албански, и што није балканизам у правом смислу него славизам).

